

VISKA in Vlaanderen

SAMENVATTING

PROFIEL EN LEERLOOPBAAN VAN CURSISTEN IN AAV.

HET BELEID VAN DE CENTRA M.B.T. EVC VOOR AAV.

Wendy Smits

Inhoudstafel

INLEIDING	2
1. Een vijfde van de ongekwalificeerde schoolverlaters herkanst.....	2
2. Er is sociale ongelijkheid in ongekwalificeerd uitstromen en herkansen	3
3. Als bso-leerlingen herkansen gebeurt dit meer via de opleiding AAV dan via de examencommissie.....	3
4. Bso-schoolverlaters hebben minder kans om te slagen in de examencommissie dan aso- schoolverlaters	4
5. Tussen 2007 en 2015 stijgt het percentage bso-leerlingen dat een secundair onderwijs diploma behaalt	4
6. De jongeren uit de opleiding AAV komen vaker uit kansengroepen dan de jongeren in het Jeugdonderzoeksplatform-onderzoek. Er kunnen 4 cursistprofielen in de opleiding AAV onderscheiden worden.	4
7. Er zijn verschillen in de schoolloopbaan en spijbelcultuur tussen de 4 cursistprofielen.	5
8. Er zijn verschillen in de oorzaak van ongekwalificeerde uitstroom met de jongere uit het JOP-onderzoek en tussen de 4 cursistprofielen.	6
9. Het merendeel van de cursisten heeft een vrijstellingsproef afgelegd.	6
10. De instellingen willen werken rond EVC.....	7

Inleiding

In het kader van het VISKA-project¹ proberen we zicht te krijgen op het profiel van de cursisten in de opleiding aanvullende algemene vorming (AAV) van het secundair volwassenenonderwijs, de oorzaken van hun ongekwalificeerde uitstroom en het vrijstellingenbeleid van de instellingen volwassenenonderwijs. Hiertoe werden drie studies uitgevoerd:

1. De eerste studie ging op basis van administratieve data na welke factoren invloed hebben op het ongekwalificeerd schoolverlaten, het al dan niet herkansen en het al dan niet kiezen voor de opleiding AAV of deelname aan de examencommissie. De resultaten hiervan worden beschreven in paragraaf 1 tot en met 5.
2. In een tweede studie werd gekeken naar het profiel van de cursisten in de opleiding AAV, de oorzaken van het niet behalen van het diploma secundair onderwijs en hun ervaringen met de procedure voor de erkenning van verworven competenties (EVC) in de instelling. Deze analyses zijn gebaseerd op een online survey ingevuld door 923 van de 2.217 cursisten AAV uit 23 verschillende centra voor volwassenenonderwijs². De resultaten hiervan worden beschreven in paragraaf 6 tot en met 9.
3. In de derde studie werd er gekeken naar het EVC-beleid in de centra voor volwassenenonderwijs. Dit gebeurde aan de hand van een survey die ingevuld werd door 36 van de 41 bevraagde centra. Paragraaf 10 beschrijft de voornaamste bevindingen.

Hieronder vindt u de belangrijkste bevindingen van de studies.

1. Een vijfde van de ongekwalificeerde schoolverlaters³ herkanst.

- Een vijfde van de jongeren die ongekwalificeerd de school heeft verlaten (21%) probeert op een alternatieve manier het diploma secundair onderwijs te behalen.
- 12% van de ongekwalificeerde schoolverlaters heeft een inschrijving in de opleiding AAV, 7% van de ongekwalificeerde schoolverlaters heeft een inschrijving bij de examencommissie en 2% van de ongekwalificeerde schoolverlaters heeft een inschrijving voor beide leerwegen.

	Percentage van de ongekwalificeerde schoolverlaters	Aantal ongekwalificeerde schoolverlaters
AAV	12%	14.808
EC	7%	8.715
AAV en EC	2,4%	3.013
Herkanst niet	78,6%	97.673
Totaal	100%	124.209

¹ Visual Skills of adults: a European policy experimentation project in validation of prior learning (viskaproject.eu)

² Er zijn 36 centra die AAV organiseren. Hiervan namen 23 deel aan de online bevraging van hun cursisten. Van deze cursisten vulden 41.6% de survey in (923 van de mogelijke 2217).

³ In dit project worden ongekwalificeerde schoolverlaters ruimer gedefinieerd dan in het rapport 'vroegtijdige schoolverlaters'. Ook leerlingen met een getuigschrift of attest maar zonder diploma secundair onderwijs worden als ongekwalificeerde schoolverlater meegenomen in deze analyses.

2. Er is sociale ongelijkheid in ongekwalificeerd uitstromen en herkansen

We zijn nagegaan welke leerlingenkenmerken invloed hebben op de kans op het ongekwalificeerd schoolverlaten, het al dan niet herkansen en het al dan niet kiezen voor de opleiding AAV ten opzichte van de examencommissie. In tabel 1 staat per leerlingenkenmerk of het de kans verhoogt (+) of verlaagt (-) van een bepaalde uitkomst.

Tabel 1. Effect van leerlingenkenmerken op uitkomsten. Een + betekent dat de kans verhoogt, een – dat de kans verlaagt.

	Ongekwalificeerde uitstroom	Niet herkansen	AAV ipv EC
Man zijn	+	+	+
Laag- of midden opgeleide moeder hebben	+	+	
Andere thuistaal naast het Nederlands hebben	+	-	
Aantikken op buurt	+	-	
Aantikken op schooltoelage	+	-	
BSO gedaan hebben	+	+	+
Problematische schoolloopbaan hebben	+	-	+
Belgische nationaliteit en uitsluitend Nederlands als thuistaal hebben			+
Niet Europese nationaliteit t.o.v. Europese nationaliteit hebben			+

De analyses wijzen uit dat, ondanks de afname van de ongekwalificeerde schoolverlaters en de toename van het aantal gediplomeerde leerlingen in het bso, er grote verschillen zijn en blijven in de ongekwalificeerde uitstroom. Jongens, sociaal-economisch zwakkere leerlingen, bso-leerlingen en leerlingen met een problematische schoolloopbaan stromen vaker uit zonder diploma secundair onderwijs.

Deze sociale ongelijkheden in de ongekwalificeerde uitstroom zetten zich verder in de tweedekansleerwegen. De kans om te herkansen is immers groter bij de leerlingen die opgroeien in een sterker sociaal milieu (scholing moeder), geen bso volgden en bij meisjes.

3. Als bso-leerlingen herkansen gebeurt dit meer via de opleiding AAV dan via de examencommissie.

De sociale ongelijkheden komen ook terug in de keuze voor de opleiding AAV ten opzichte van de examencommissie. De grootste voorspeller is de onderwijsvorm waarin men uitstroomt. Jongeren die uitstromen in het bso met twee jaar of meer schoolse achterstand kiezen voor de opleiding AAV, terwijl jongeren die uitstromen in het aso en slechts één jaar schoolse achterstand hebben, opteren voor de examencommissie. Tso-leerlingen kiezen vaker dan de andere leerlingen om beide leerwegen te bewandelen.

In de keuze voor de opleiding AAV versus examencommissie is er bovendien een significant tweede en derde orde interactie-effect tussen provincie (woonplaats leerling), onderwijsvorm en thuistaal. Niettegenstaande bso-jongeren in het algemeen vaker voor AAV kiezen dan aso-jongeren (73% t.o.v. 22%), zijn er verschillen naargelang de thuistaal en de woonplaats van de leerling (provincie). In alle

onderwijsvormen kiezen ééntalig Nederlandstalig jongeren vaker voor de opleiding AAV dan meertalige jongeren (63% versus 48%), maar het verschil naar thuistaal is veel groter bij jongeren die uitstromen uit het bso dan uit de andere onderwijsvormen. Vooral ééntalig Nederlandstalige bso-jongeren kiezen vaker voor de opleiding AAV dan de meertalige bso-jongeren, en dit meer in Antwerpen en Vlaams Brabant dan in andere provincies. Slechts 61% van de meertalige bso-jongeren kiest voor AAV tegenover 78% van de ééntalig Nederlandstalige bso-jongeren. Bij de jongeren die uitstromen uit het tso kiest 44% van de meertalige leerlingen voor de opleiding AAV en 60% van de ééntalig Nederlandstalige leerlingen. In het aso is er geen verschil tussen de ééntalige en meertalige leerlingen. Twee op tien aso-jongeren kiest voor de opleiding AAV, los van hun thuistaal.

4. Bso-schoolverlaters hebben minder kans om te slagen in de examencommissie dan aso-schoolverlaters

Van de ingeschreven cursisten in de opleiding AAV behaalt 18% het diploma⁴. Vanuit de survey uit studie 2 blijkt dat bijna een kwart van de AAV-cursisten zich in het jaar waarin ze het secundair onderwijs hebben verlaten in de opleiding AAV ingeschreven heeft. Voor 16% zit er een jaar en voor 12% twee jaar tussen het uitstromen uit het secundair onderwijs en de inschrijving in de opleiding AAV. De andere 50% heeft langer dan twee jaar gewacht om zich in te schrijven in de opleiding AAV. Van de schoolverlaters die inschrijven in de examencommissie behaalt 33% een diploma. Bovendien weten we dat de kans om een diploma te behalen via de examencommissie bij bso-schoolverlaters kleiner is dan bij aso-jongeren. 45% van de aso-jongeren behaalt zijn diploma via de examencommissie tegenover 26% van de bso-jongeren. Kso-jongeren hebben 32% kans om hun diploma te behalen en tso-jongeren 33% kans.

5. Tussen 2007 en 2015 stijgt het percentage bso-leerlingen dat een secundair onderwijs diploma behaalt

Als we naar de evolutie van het ongekwalificeerd schoolverlaten kijken, zien we dat over de periode van 2007 tot en met 2015 er meer leerlingen uit het bso afstuderen met een diploma secundair onderwijs (+5%). Er is geen verschil te merken in het aantal leerlingen met een getuigschrift.

6. De jongeren uit de opleiding AAV komen vaker uit kansengroepen dan de jongeren in het Jeugdonderzoeksplatform-onderzoek⁵. Er kunnen 4 cursistprofielen in de opleiding AAV onderscheiden worden.

Er is op basis van de survey gekeken naar het profiel van de AAV cursisten. Ten opzichte van de gemiddelde jongeren (genomen uit het Jeugdonderzoeksplatform (JOP)-onderzoek hebben cursisten AAV vaker een migratie-achtergrond, hebben ze vaker les gevolgd in het bso, zijn ze vaker blijven zitten, hebben ze vaker een B-attest gekregen, hebben ze vaker (veel) gespijbel, wonen ze vaker in een stedelijke omgeving en zijn ze vaker opgegroeid in een gezin met een lagere SES en met lager opgeleide ouders.

⁴ Opgelet dit zijn niet geverifieerde gegevens en kunnen dus een onderschatting zijn

⁵ Jongerenonderzoeksplatform, Technisch verslag JOP-monitor 4 . (2018). Retrieved from: https://www.jeugdonderzoeksplatform.be/files/Technisch_verslag_JOP-Postmonitor_2018.pdf

Er kunnen 4 clusters worden onderscheiden in de cursisten AAV:

1. Cluster 1 (30%) – mannelijke 20'ers zonder een niet-Europees migratieverleden: jongens (gemiddeld 19 jaar) met een Belgische of Europese achtergrond. Hun gebruikstaal is het Nederlands, ze wonen in een homogeen witte buurt en zijn nog niet gesetteld. Hun ouders zijn hoger opgeleid en hebben een hogere sociaal-economische status. We noemen ze dan ook de 'mannelijke 20'ers zonder een niet-Europees migratieverleden'.
2. Cluster 2 (31%) – mannelijke 20'ers met een niet-Europees migratieverleden: jongens (gemiddeld 20 jaar) met een niet-Europese migratie achtergrond. Hun gebruikstaal is niet het Nederlands, ze wonen in een buurt met grote diversiteit en zijn nog niet gesetteld. Ze zijn opgegroeid in een gezin met lager opgeleide ouders en met ten hoogste één werkende ouder. We noemen ze de 'mannelijke 20'ers met een niet-Europees migratieverleden'. 27% heeft zijn secundair onderwijs niet in België gedaan en heeft in een OKAN-klas les gevolgd.
3. Cluster 3 (23%) – vrouwelijke 30'ers zonder een migratieverleden: vrouwen (gemiddelde 35 jaar) zonder migratie-verleden, hebben het Nederlands als gebruikstaal en wonen in een homogeen 'witte' buurt. Ze zijn opgegroeid in een lager sociaal milieu met lager opgeleide ouders en een lage sociaal-economische status. We geven ze de naam 'vrouwelijke 30'ers zonder migratieverleden' mee.
4. Cluster 4 (16%) – vrouwelijke 30'ers met migratieverleden: vrouwen (gemiddelde 34 jaar) die reeds gesetteld zijn. Ze hebben, net als cluster 2 een migratieverleden, zowel Europees als niet-Europees, wonen in een buurt met grote diversiteit en gebruiken een andere taal dan het Nederlands. Ze zijn opgegroeid in een gezin met lager opgeleide ouders en een lage sociaal-economische status. Ze krijgen de naam 'vrouwelijke 30'ers met migratieverleden'. Bijna de helft heeft het secundair onderwijs elders gevolgd en een vijfde heeft les gevolgd in een OKAN-klas.

7. Er zijn verschillen in de schoolloopbaan en spijbelcultuur tussen de 4 cursistprofielen.

De vier clusters onderscheiden zich duidelijk van elkaar wat hun schoolloopbaan en spijbelcultuur betreft. Elke cluster kent een specifieke schoolloopbaan wat een specifieke oorzaak kan zijn om de opleiding AAV te volgen. De clusters met mannelijke 20'ers, zowel zonder een niet-Europees migratieverleden als met een niet-Europees migratieverleden en die hun secundair onderwijs in België volgden, hebben de meest problematische schoolloopbaan en scoren het hoogst op de spijbelcultuur.

Meer dan drie kwart (78%) van de cursisten heeft zich nooit ingeschreven in de examencommissie. De cluster met mannelijke 20'ers met een niet-Europees migratieverleden hebben zich het vaakst ingeschreven in de examencommissie, namelijk 32%, gevolgd door de cluster met mannelijke 20'ers zonder een niet-Europees migratieverleden (21%). Respectievelijk 15% en 17% van de cluster met vrouwelijke 30'ers met en zonder migratieverleden heeft zich ooit ingeschreven in de examencommissie.

8. Er zijn verschillen in de oorzaak van ongekwalificeerde uitstroom met de jongere uit het JOP-onderzoek en tussen de 4 cursistprofielen.

Als we kijken naar de oorzaken van de ongekwalificeerde uitstroom zien we dat de schoolbeleving van de AAV-cursisten veel negatiever is dan deze van de jongeren uit het JOP-onderzoek. Zo voelden ze zich meer ongelukkig op school, wilden ze meer van school veranderen en hadden ze minder vrienden op school. Het merendeel van de AAV-cursisten ziet het belang in van naar school gaan, al is er wel verdeeldheid over de relatie tussen studeren en geld verdienen of een interessante job vinden. Daarnaast zegt het merendeel altijd zijn best te doen voor school en zich in te zetten voor zijn studies. Daarentegen is er meer verdeeldheid over het hard werken voor school.

We vinden verschillen in de oorzaken van deze ongekwalificeerde uitstroom tussen de clusters. De cluster met mannelijke 20'ers zonder een niet-Europees migratieverleden haalt meer dan gemiddeld schoolgerelateerde push-factoren⁶ aan als oorzaak en de clusters met vrouwelijke 30'ers vaker persoonsgebonden push-factoren. Voor de cluster met vrouwelijke 30'ers zonder migratieverleden waren daarnaast ook pull-factoren⁷ de oorzaak om zonder diploma secundair onderwijs uit te stromen. In lijn met de schoolgerelateerde pushfactoren die de mannelijke 20'ers zonder een niet-Europees migratieverleden aanhalen als oorzaak om hun diploma niet te behalen, stellen we vast dat deze cluster van cursisten de meest negatieve schoolbeleving hebben, de laagste studiemotivatatie hebben en het minst geloven in het academisch belang. De studiemotivatatie en het academisch belang van de twee clusters met vrouwelijke 30'ers is het hoogst, terwijl de eerste cluster met mannelijke 20'ers met een niet-Europees migratieverleden hier tussenin zitten

9. Het merendeel van de cursisten heeft een vrijstellingsproef afgelegd.

In verband met het aantal vrijstellingen in AAV zien we dat 82% van de cursisten een vrijstellingsproef afgelegd heeft. De cluster die het minst vrijstellingsproeven heeft afgelegd zijn de vrouwelijke 30'ers met een migratieverleden. De cluster met mannelijke 20'ers zonder een niet-Europees migratieverleden, hebben met 85% het vaakst deelgenomen aan vrijstellingsproeven en verwerven ook het meest aantal vrijstellingen (4,4). Gemiddeld hebben de AAV-cursisten 3,7 vrijstellingen. Het EVC-beleid van een instellingen hangt niet samen met het aantal behaalde vrijstellingen van de cursisten.

Om de opleiding tot een goed einde te brengen, wordt iedere cursist AAV bijgestaan door een trajectbegeleider. Het merendeel van de respondenten is tevreden over de contacten met de trajectbegeleider (71%). Terwijl de trajectbegeleider voor het volgen van de opleiding door bijna de helft van de cursisten als een grote hulp wordt beschouwd, is de rol van de trajectbegeleider voor het afleggen van de vrijstellingsproeven minder duidelijk.

⁶ Push-factoren zijn factoren die leerlingen wegduwen van school zoals 'ik had problemen met bepaalde leerkrachten' of 'ik had persoonlijke problemen'.

⁷ Pull-factoren zijn aantrekkingsfactoren buiten de school zoals 'ik kon direct beginnen werken'.

10. De instellingen willen werken rond EVC.

In de derde studie is er bij de instellingen volwassenenonderwijs via een survey gepeild naar hun vrijstellingenbeleid (EVC-beleid). Er is een vrij groot draagvlak voor EVC of de vrijstellingsprocedure. De grootste organisatorische drempels blijken de impact op de onderwijstijd (37%), de beschikbaarheid van het personeel (34%) en de infrastructuur (computers, lokalen, ...) (29%). De centra werken voornamelijk op een informele manier rond EVC.

In het merendeel van de centra heeft de vakleerkracht de rol van assessor (78%), gevolgd door de trajectbegeleider (67%). Op basis van een instrument om de verschillende fasen of dimensies in de EVC-procedure in kaart te brengen werden centra met een sterk EVC beleid vergeleken met deze met een minder sterk EVC-beleid. Hieruit blijkt dat in de sterke EVC-centra de taken van de assessor uitgebreider zijn en vaker uitgevoerd worden door de trajectbegeleider dan door een administratieve kracht dan in de minder sterke EVC-centra. In de sterke EVC-centra is de grootste drempel voor het aanbieden van vrijstellingsproeven vooral de impact op de onderwijstijd terwijl bij de minder sterke EVC-centra de beschikbaarheid van het personeel de grootste drempel is.

Voor meer info of verdere vragen:

Departement Onderwijs en Vorming:

wendy.smits@ond.vlaanderen.be

kris.coremans@ond.vlaanderen.be

ines.neefs@proximus.be